

TAUNO A. TUOMINEN

OLUTRAVINTOLOISTA TALOUDELLISESTI KANNATTAVIA

Maassamme vuosina 1963—65 toimeenpannusta olutravintolakokeilusta laadittu tutkimusseloste saatettiin julkisuuteen marraskuussa 1966.¹⁾ Kun kokeilun tavoitteena olleen alkoholipoliittisen selvityksen hankkiminen saatiin suoritetuksi alun perin asetetussa määräajassa, ei kokeiluakaa katsottu aiheelliseksi jatkaa, vaikka kokeilun liiketaloudellinen yhdistelmä jouduttiin rakentamaan ainoastaan yhden toimintavuoden varaan. Täsmällisten tietojen saamiseksi Alkoholiliikkeen tekemien hintaja anniskelukorvauspäätösten vaikutuksista päätettiin kokeiluravintoloiden liiketaloudellisten tulosten seuraamista kuitenkin jatkaa vielä yhdellä vuodella. Alkoholiliikkeen joutuu väkijuomalain mukaan vahvistamaan kaikkien alkoholijuomien anniskeluhinnat. Tämän tehtävän hoitamiseksi Alkoholiliike tarvitsee jatkuvasti ravintoloiden liiketaloutta koskevaa aineistoa. Kokeiluun osallistuneiden ravintoloiden katsottiin antavan tältäkin kannalta käyttökelpoista tietoa.

Kun lyhyen kirjoituksen puitteissa ei ole mahdollista käsitellä liiketaloudellista tulosta yhtä monipuolisesti kuin em. kokeiluselosteessa, on seuraavassa keskitytty eräisiin kannattavuuden kehitystä parhaiten valaiseviin seikkoihin.

Kokeiluravintolat

Kokeiluun osallistuneet ravintolat on lueteltu em. selosteessa (ss. 32—33). Ravintolaryhmässä on tapahtunut eräitä muutoksia vuodesta 1965 vuoteen 1966. Vuoden 1966 aineistosta ovat jääneet pois Kantaravintolat Oy:n Kittilän ja Kangasalan Kantakrouvit, koska niiden anniskelu oikeuksia on vuoden 1966 aikana laajennettu kokeilutuloksiin nojaavien suositusten mukaisesti. Sitä vastoin mukana ovat SOK-laiset ravintolat Kestitupa (Kankaanpää) ja Musta Pässi (Savonlinna), jotka valmistuivat alkuperäisen kokeilu aikataulun kannalta liian myöhään. Ravintolalukumäärä on siten pysynyt aikaisemman suuruisena eli 25:nä. Tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin heikentäneet aineiston vertailukelpoisuutta edelliseen vuoteen muis-

¹⁾ Tauno A. Tuominen, Olutravintolakokeilu, 111 s., 1966.

Taulukko 1. Kokonaismyynti markkoina ravintolaa kohden kuukaudessa v. 1966 (sulkeissa v. 1965)

	Alle 20 000	20 000— 39 999	40 000— 59 999	60 000 tai yli	Keskiarvo
Kaikki ravintolat	2 (6)	10 (8)	9 (9)	4 (2)	43 486 (35 854)
Kaupungit ja kauppalat	2 (2)	4 (5)	9 (9)	4 (2)	49 424 (42 278)
Helsinki, Tampere, Turku	— (—)	— (1)	4 (4)	3 (2)	69 824 (59 410)
Muut kaupungit ja kauppalat	2 (2)	4 (4)	5 (5)	1 (—)	37 052 (30 656)
Maalaiskunnat	— (4)	6 (3)	— (—)	— (—)	25 133 (19 785)

sa paitsi suurten kaupunkien (Helsinki, Tampere, Turku) ryhmässä, mikä on syytä muistaa oheisia taulukoita tarkasteltaessa.

Liikevaihto ja sen rakenne

Ravintolaelinkeinon piirissä on aikaisemman kokemuksen perusteella tultu siihen tulokseen, että kestää noin 3—5 vuotta, ennen kuin yritystä voidaan liiketaloudellisessa mielessä pitää vakiintuneena. Olut-ravintolakokeilun yhteydessä pantiin kuitenkin merkille, että ilmeisesti olutravintoloiden tuntuvasta puutteesta johtuen kokeiluravintoloiden liikevaihto kohosi kaupungeissa ja kauppaloissa verraten lyhyessä ajassa normaalina pidettävälle tasolle. Sitä vastoin maalaiskuntiin avattujen kokeiluravintoloiden liikevaihto jäi alussa varsin matalaksi ja näytti saavutettavan normaalitason 1—2 vuodessa. Tämän arveltiin johtuneen niistä suurista enakkoluuloista, joita olutravintoloita kohtaan maaseudulla siihen aikaan tunnettiin. Vuoden 1966 liikevaihtotiedot käyvät selville taulukosta 1, johon on merkitty sulkeisiin kokeiluselosteesta (taulukko 11, s. 42) saadut vuoden 1965 vastaavat luvut.

Kokeiluravintoloiden liikevaihdon keskiarvo on noussut yli viidenneksellä (21,3 %) eli 43 486 markkaan kuukaudessa. Lisäys johtuu osaksi ravintolaryhmän muuttumisesta ja osaksi hintatason noususta (oluessa yli 10 % ja ruoassa n. 7 %). Kun Helsingin, Tampereen ja Turun ravintolaryhmän suhteen ei ole tapahtunut mitään muutosta ja niidenkin liikevaihto on kohonnut 17,5 %, lienee se tulkittava merkiksi siitä, että liikevaihdon kasvu on sittenkin jatkunut pitempään kuin selostet-

ta kirjoitettaessa näytti todennäköiseltä. Merkille pantavaa on, että liikevaihto on jäänyt alle 20 000 markan kuukaudessa enää kahdessa paikassa, jotka sijaitsevat "muiden kaupunkien ja kauppaloiden" ryhmässä. Niiden osalta voidaan mainita selitykseksi, että toinen ravintoloista on kooltaan hyvin pieni ja toinen taas toimii vain yhdessä vuorossa.

Liikevaihdon rakenne ei ole pysynyt aivan samanlaisena kuin v. 1965: oluen osuus kokonaisvaihdosta on 65,7 % eli 3,3 %-yksikköä korkeampi kuin v. 1965 ja ruoan 27,9 % eli 3,2 %-yksikköä edellisvuotta alempi.

Liikevaihto asiakaspaikkaa kohden

Kokeiluselosteessa osoitettiin (kuviot 2 ja 3 sivulla 89), että ravintolan ns. toimintakulut ovat riippuvaisia myynnistä ja että riippuvuus on tilastollisesti erittäin merkitsevä, tarkasteltiinpa asiaa kokonaismyynnin tai asiakaspaikkaa kohden lasketun myynnin kannalta. Toimintakulujen lisäksi ravintolan on bruttovoitollaan katettava myös muut kulut: poistot, korot ja välittömät verot. Näiden kulujen peittämiseen tarvittava käyttöylijäämä (voitto I), joka saadaan vähentämällä bruttokatteesta toimintakulut, saavutettiin kokeiluselosteen (kuvio 4, s. 91) mukaan vuonna 1965 hiukan yli 400 markan myynnillä paikkaa kohden kuukaudessa. Kokeiluravintoloiden myynti markkoina asiakaspaikkaa kohden kuukaudessa vuonna 1966 ilmenee taulukosta 2, johon on sulkeisiin otettu vuoden 1965 vastaavat luvut kokeiluselosteesta (taulukko 23, s. 84). Myyntilukuihin sisältyvät myös palvelurahat.

Taulukko 2. Myynti markkoina asiakaspaikkaa kohden kuukaudessa v. 1966 (sulkeissa v. 1965)

	Alle 250	250—499	500—749	750 tai yli	Keskiarvo
Kaikki ravintolat	1 (4)	9 (10)	10 (8)	5 (3)	558 (458)
Kaupungit ja kauppalat	1 (1)	5 (6)	8 (8)	5 (3)	603 (535)
Helsinki, Tampere, Turku	— (—)	— (1)	3 (5)	4 (1)	749 (630)
Muut kaupungit ja kauppalat	1 (1)	5 (5)	5 (3)	1 (2)	493 (446)
Maalaiskunnat	— (3)	4 (4)	2 (—)	— (—)	383 (259)

Taulukko 3. Bruttovoitto koko myynnistä markkoina paikkaa kohden kuukaudessa v. 1966 (sulkeissa v. 1965)

	Alle 100	100—199	200—299	300 tai yli	Keskiarvo
Kaikki ravintolat	2 (4)	12 (12)	6 (6)	5 (3)	220 (180)
Kaupungit ja kauppalat	1 (1)	7 (8)	6 (6)	5 (3)	241 (211)
Helsinki, Tampere, Turku	— (—)	— (2)	3 (3)	4 (2)	319 (263)
Muut kaupungit ja kauppalat	1 (1)	7 (6)	3 (3)	1 (1)	182 (162)
Maalaiskunnat	1 (3)	5 (4)	— (—)	— (—)	140 (102)

Taulukko 4. Keskimääräinen bruttovoitto prosentteina myyntiarvosta v. 1966 (sulkeissa v. 1965)

	Olut	Ruoka ja kahvi	Muut myyntitavarat	Kokonaismyynti
Kaikki ravintolat	38,2 (37,4)	49,0 (49,2)	11,7 (12,4)	39,5 (39,4)
Kaupungit ja kauppalat	38,6 (37,7)	49,3 (48,7)	11,7 (11,6)	40,0 (39,4)
Helsinki, Tampere, Turku	40,3 (39,5)	53,0 (51,2)	12,4 (12,0)	42,6 (41,8)
Muut kaupungit ja kauppalat	36,7 (35,5)	44,5 (44,9)	11,2 (11,2)	37,0 (36,4)
Maalaiskunnat	35,6 (35,2)	46,9 (51,5)	11,6 (15,9)	36,7 (39,2)

Taulukosta havaitaan, että myynti paikkaa kohden kuukaudessa on v. 1966 ollut keskimäärin sata markkaa suurempi kuin v. 1965 eli 558 markkaa. Jossakin määrin yllättävää on ollut se, että vertailukelpoisten suurten kaupunkien olutravintoloiden liikevaihto paikkaa kohden on vielä kohonnut 18,9 % eli 119 markkaa keskimäärin 749 markkaan.

Bruttovoitto

Bruttovoitto on tässä yhteydessä laskettu vähentämällä myynnistä (palvelurahoineen) myytyjen tavaroiden liikevaihtoverollinen hankinta-arvo ilman oluen kuljetus- ja pullomaksuja, jotka on kirjattu kuluihin. Bruttovoitto koko myynnistä markkoina paikkaa kohden kuukaudessa ilmenee taulukosta 3 (vuoden 1965 tiedot selosteen taulukosta 24, s. 85). Keskimääräinen bruttovoitto prosentteina myyntiarvosta ilmenee taulukosta 4 (edellisen vuoden tiedot selosteen taulukosta 28 sivulta 87).

Bruttovoiton markkamäärät ovat v. 1966 olleet kaikissa ryhmissä korkeammat kuin

edellisenä vuonna; suurissa kaupungeissa lisäys on ollut 56 mk paikkaa kohden kuukaudessa eli 21,3 %.

Taulukosta 4 ilmenee, että kokeiluravintoloiden keskimääräinen bruttovoittoprosentti on pysynyt edellisvuoden tasolla. Oluen anniskelukorvauksen korotuksesta johtuen oluen bruttovoitto on ollut 0,8 %-yksikköä edellisvuotista korkeampi, kun sitä vastoin ruoan ja kahvin sekä muiden myyntitavaroiden bruttovoittoprosentit ovat olleet matalammat. Helsingin, Tampereen ja Turun kokeiluravintolat ovat kyenneet nostamaan kaikkien myyntiryhmien bruttovoittoa ja kokonaisbruttotuottoakin em. 0,8 %-yksikköä 42,6 %:in myynnistä.

Tuloslaskelmien yhdistelmä

Kokeiluravintoloiden kannattavuuden kehitys ilmenee taulukoissa 5 ja 6 esitetyistä yhdistelmistä. Taulukko 5 on yhdisteltä kokeiluravintoloiden antamista tavanmukaisista tuloslaskelmista, joita tehtäessä ei käyttöomaisuuden poistoja kuitenkaan ole otettu kirjanpidon mukaisina, vaan arvioitua tosiasiallista kulumista vastaavina.

Taulukko 5. Yhdistelmä kokeiluravintoloiden tuloslaskelmista vuodelta 1966 (sulkeissa v. 1965)

	mk	%
Myynti palvelurahoineen .	12 806 509	100,0 (100,0)
÷ Myytyjen tavaroiden hankinta-arvo	7 747 595	60,5 (60,6)
Bruttovoitto (TLH)	5 058 914	39,5 (39,4)
+ Muut tuotot	190 598	1,5 (1,4)
÷ Kulut (ilman poistoja, korkoja ja välittömiä veroja)	4 091 445	32,0 (34,8)
Käyttölijäämä (voitto I)	1 158 067	9,0 (6,0)
÷ Poistot	220 784	1,7 (2,0)
Liikevoitto (voitto II)	937 283	7,3 (4,0)
÷ Korot	185 202	1,4 (1,8)
÷ Välittömät verot	75 027	0,6 (0,5)
Nettovoitto	677 054	5,3 (1,7)

Näin ollen yhdistelmä kuvaa vakiintunutta tilannetta vastaavan "normaalivuoden" tulosta.

Tuottojen ja toimintakulujen edullisesta kehityksestä johtuen käyttölijäämä (voitto I) on noussut 6,0 %:sta 9,0 %:in myynnistä laskettuna. Poistojen, korkojen ja välittömien verojen vähennyksen jälkeen laskelma osoittaa vuodelta 1966 nettovoittoa 677 054 markkaa eli 5,3 % myynnistä (palvelurahoineen). Laskennallinen nettovoittoprosentti on siten noin kolminkertainen edelliseen vuoteen verrattuna. On kuitenkin huomattava, että laskelma ei vastaa kokeiluravintoloiden kirjanpidollista tulosta, koska poistoja ei ole laskelmassa otettu täysimääräisinä — tilinpäätösten mukaisina — huomioon. Niin ikään on muistettava, että ravintoloihin sijoitetun oman pääoman korko sisältyy tässä yhdistelmässä nettovoittoon.

Keskimääräinen tuloslaskelma

Kokeiluravintoloiden kannattavuuden kehitystä selventää taulukko 6, jossa keskimääräinen tulos on laskettu asiakaspaikka kohden kuukaudessa. Tässä laskelmassa on korot ja välittömät verot oikaistu siten, että koko pääomalle laskettuna korkona on pidetty vuodelta 1965 saatua 9,26 mk:n korkoa paikkaa kohden. Tämä las-

Taulukko 6. Kokeiluravintoloiden keskimääräinen tuloslaskelma vuodelta 1966 (laskettuna asiakaspaikka kohden kuukaudessa, sulkeissa v. 1965)

	mk	%
Myynti palvelurahoineen	557,66 (457,98)	100,0 (100,0)
÷ Myytyjen tavaroiden hankinta-arvo	337,37 (277,52)	60,5 (60,6)
Bruttovoitto (TLH)	220,29 (180,46)	39,5 (39,4)
+ Muut tuotot	8,30 (6,28)	1,5 (1,4)
÷ Kulut (ilman poistoja, korkoja ja välittömiä veroja)	178,16 (159,52)	32,0 (34,8)
Käyttölijäämä (voitto I)	50,43 (27,22)	9,0 (6,0)
÷ Poistot	9,62 (9,17)	1,7 (2,0)
Liikevoitto (voitto II)	40,81 (18,05)	7,3 (4,0)
÷ Korot	9,26 (9,26)	1,7 (2,1)
÷ Välittömät verot	18,93 (5,92)	3,3 (1,3)
Nettovoitto	12,62 (2,87)	2,3 (0,6)

kettiin silloin 9 %:n mukaan, jonka oletettiin vastaavan myös oman pääoman tuottovaatimusta. Välittömien verojen osuudeksi on arvioitu 60 % ilmoitetusta välittömien verojen ja nettovoiton yhteismäärästä (laskennallisesta "verotettavasta tulosta").

Jos oman pääoman tuottovaatimukseksi riittää laskelmiin sisältyvä 9 %, voidaan olutravintolaa pitää liiketaloudellisesti kannattavana, mikäli käyttölijäämä on yhtä suuri tai suurempi kuin poistojen, korkojen ja välittömien verojen summa eli vuonna 1966 asiakaspaikkaa kohti 37,81 markkaa (9,62 + 9,26 + 18,93 mk). Laskelman käyttölijäämä ylittää tämän määrän vielä 12,62 markalla eli nettovoiton määrällä. Jos vuosi 1966 olisi todella ollut normaali toimintavuosi, olisi kokeiluravintoloissa saatu pääomalle korkoa keskimäärin n. 21 %.

Kokeiluselosteen kuvion 4 (s. 91) mukaan kokeiluravintola muodostui keskimääräisesti ajatellen kannattavaksi v. 1965, kun käyttölijäämä oli vähintään 5,3 % myynnistä laskettuna. Taulukko 6 osoittaa, että v. 1966 tämä käyttölijäämän perusteella laskettu kannattavuusraja on 6,7 % liikevaihdosta. Rajan kohoaminen johtuu yksinomaan siitä, että nettovoiton kasvu

on lisännyt välittömien verojen laskennallista osuutta 3,3 %:in liikevaihdosta. Kokeiluravintoloiden saavuttama 9 %:n käytölyijäämä ylittää rajan 2,3 %-yksikköä, joka muodostaa edellä mainitun laskennallisen nettovoiton vuodelta 1966 myynnistä laskettuna.

Lopputoteamukset

Yllä olevan perusteella voidaan sanoa, että olutravintoloista on tullut taloudellisesti kannattavia. Ravintolaelinkeinon järjestöjen, olutravintoloiden vastaavien johtohenkilöiden ja henkilökunnan toiminta, joka olutravintolakokeilun toimeenpanossa oli erityistä kiitosta ansaitsevaa, on siten johtanut myös liiketaloudellisessa mielessä myönteisiin tuloksiin. Maaseuturavintoloiden kannattavuus on yhä edelleen ollut heikoin, eikä tappioilta ole voitu parissa tapauksessa vielä vuoden 1966 aikanaan välttyä. Kokeilussa päädyttiin suosittelemaan maaseuturavintoloille laajempia anniskeluoikeuksia. Niiden merkityksestä Alkoholi- ja ravintolaliikkeen saa jatkuvasti tietoja tytäryhtiöltään Kantaravintolat Oy:ltä, jonka toiminnan painopiste on juuri maalaiskunnissa.

Palveluelinkeinoille asetettavat vaatimukset kasvavat sitä mukaa kuin väestön elintaso kohoaa ja esim. vapaa-aika lisääntyy. Myös anniskeluravintoloiden on pystyttävä kohottamaan palvelutasoaan sekä paikallisen väestön että matkailun asettamien vaatimusten mukaisesti, jotka useinkin kohdistuvat erityisen voimakkaina maaseudulla toimiviin anniskeluravintoloihin. Näin ollen joudutaan maaseudun ravintoloiden taloudellisten edellytysten ke-

hitystä edelleen hyvin tiiviisti seuraamaan ja siten myös tältä osin jatkamaan ravintolaelinkeinon ja Alkoholi- ja ravintolaliikkeen keskeistä yhteistoimintaa.

Olutravintoloiden voidaan katsoa osoittautuneen sekä alkoholipoliittisessa mielessä että — eräitä maaseudun poikkeustapauksia lukuunottamatta — myös liiketaloudellisesti onnistuneiksi. Mielenkiinto olutravintoloiden perustamista kohtaan onkin jatkuvasti lisääntynyt ja olutoikeuksien lukumäärä on kehittynyt seuraavasti:

Ennen kokeilua	26
31. 12. 63	37
31. 12. 64	47
31. 12. 65	67
31. 12. 66	85
20. 11. 67	115

Vaikka olutravintolamäärä on viidessä vuodessa kohonnut yli nelinkertaiseksi ja kasvuvauhti on edelleen varsin ripeä, ei väestön tarpeita tyydyttävää olutravintolakapasiteettia ilmeisesti saataisi aikaan kymmeniin vuosiin ilman olutravintoloiden perustamisedellytysten muuttamista. Mikäli alkoholilainsäädäntö uudistetaan hallituksen antamien lakiesitysten mukaisesti ja keskioluen kauppaa liberalisoidaan, maamme ilmeisesti saadaan riittävä määrä keskiolutta (= tavallista III olutta) anniskelevia ravitsemisliikkeitä. Mainitulla uudistuksella voitaisiin alkoholinkulutuksen rakennetta entistä tehokkaammin muuttaa miedoimpien alkoholijuomien eduksi. Siitä, että muutos todennäköisesti tulisi tapahtumaan hallitusti, ilman huomionarvoisia häiriöitä, on olutravintolakokeilu antanut vakuuttavan esimerkin.